

KALMANOVITS Zoltán

Egyházzenei oktatás Magyarországon

Bevezetés

Az európai történelem fejlődésében, és Magyarország ezer éves történelmében óriási szerep jutott a zsidó-keresztény hagyománynak, az egyházaknak. Több évszázados oktatási, nevelési tevékenységnek volt elengedhetetlen része az egyházzene tanítása és a napi szintű liturgikus gyakorlatok végzése. Részben ennek köszönhetően a középkor folyamán egy egységes kulturális-zenei nyelvezet jött létre. Ebben az időszakban Magyarország több tekintetben is az európai elit közé tartozott.

A történelem és az egyháztörténelem viharai azonban árnyékot vetettek, sőt egy jelentős időszakra elnémították ezt a közös nyelvet hazánkban. Az elmúlt időszaknak köszönhetően azonban újra igény mutatkozik ennek a legősibb közös kultúrkincsnek a felélesztésére, és mindennapi használatbavételére.

Ebben az írásban áttekintjük, hogy a történelmi korokban hogyan alakult Magyarországon az egyházzenei oktatás. Felmérjük, hol is tart ennek hazai helyzete, és milyen fejlődésre, továbbhaladási irányra van szükség az egész életen át tartó tanulás jegyében ahhoz, hogy leginkább megközelíthessük elődeink virágzó kulturális életét.

A magyarországi egyházzenei oktatás történelmi áttekintése

A musica, az európai neveléstörténet kezdetétől fogva fontos része az iskolai oktatásnak. A **hét szabad művészet** (septem artes liberales) tanítása, mint az antik kultúra legmagasabb szintű ismeretei kerültek a tudományok átadásának középpontjába. Ez a hét tudomány-terület, két nagyobb csoportra bontható.

A **trivium** csoportjába a szóval és a szövegekkel foglalkozó tudományok kerültek (grammatika, retorika, dialektika). A **quadrivium** csoportjába a számokkal és a számok egymással kapcsolatos viszonyával foglalkozó tudományok sorolhatók (asztronómia, aritmetika, geometria, musica¹).

A fentiek csoportosításából kiolvasható, hogy az elődök gondolkodása szerint a musica a világmindenség harmóniájának megtestesülése, számok és arányok tökéletes összessége. Három nagy kategóriába sorolták ezeket a jelenségeket (harmonia, rythmica, methrica²).

Az államalapítástól 1540-ig

Magyarországon – mint a középkori Európa más országaiban is – a prédikáció a vallás elterjedésének és megszilárdulásának legfontosabb eszköze. A **népoktatás a templomokban** veszi kezdetét. Hazánkban már Gellért püspök idejétől kezdve

¹ A világ matematikai – fizikai – csillagászati viszonyainak elmélete.

² Zolnay László: A magyar muzsika régi századaiból (Magvető, Budapest, 1977)

dokumentálható, hogy vasár- és ünnepnapokon a szentmise közben, az evangélium eléneklése után szentbeszéd volt. A „Halotti beszéd” és egy 1496-ból fennmaradt esztergomi forrás³ alapján pedig bizonyos, hogy temetéseknél is tartottak szentbeszédet.

A nép gyermekeit leginkább a **falusi iskola** fogadta be. A középkori falusi iskola létét és elterjedését, valamint a plébániákkal való kapcsolatát azzal is magyarázhatjuk, hogy ebben az időszakban még nem volt az orgonák használata elterjedt a templomokban. Az istentiszteleteken a zenei szolgálatot ezeken a településeken a kántor látta el, aki gregorián énekeket énekelt. Azonban ezt a feladatot egyedül nem teljesíthette, így énekes fiúkat adtak mellé. Ezeket a fiúkat viszont tanítani kellett, így ők adták a falusi iskola tanulóinak alapját, akiken kívül mások is látogathatták az iskolát.

A **városi iskolák** létrejöttére a keresztes hadjáratok időszaka után nőtt meg az igény. Ekkor erősödött meg a városi polgárság. Felismerték, hogy az iparosoknak és kereskedőknek másfajta műveltségre van szüksége, mint azoknak, akik a papi hivatást választják. Belátták, hogy nekik nem a kolostori és székesegyházi (káptalani) iskola való, ezért ettől eltérő, városi (plébániai) iskolákat alapítottak.

Az **iskolamestert** a város választotta, de kikérték a plébános véleményét. Az iskolamester rendszerint baccalaureus, vagyis egyetemi fokozattal (gradus) bíró egyén volt. Legtöbbjük pap, de világi személyekről is számos forrás tanúskodik. Az iskolásoknak a **plébániai énekes szolgálat** előírt kötelezettség volt, amiket különböző ünnepek, alapítványi vagy céhes templomi szolgálatok külön jövedelemért cserébe kiegészítettek.

A káptalani iskolák

Káptalani – vagy székesegyházi – iskolák a püspöki székhelyeken jöttek létre. Hasonlóan a szerzetesi gyakorlathoz, ahol a szerzetesek egy zárt kolostorban éltek, a világi egyház papjai is a püspöki székhelyeken egy közösségben voltak elszállásolva, együtt étkeztek és vettek részt a napi imádságokban, szertartásokon – bár az ő életükre nem volt az a zártság jellemző, mint a középkori szerzetesközösségekre. Magyarországon a káptalanok a kezdetektől nyugati mintára, **Szent Chrodegang** regulája szerint szerveződtek. Ezt számos korabeli forrásunk bizonyítja, egészen Szent István idejéig visszamenőleg.

A káptalanok szervezetét a **statútumok** tartalmazták. Minden káptalannak volt ilyen, amit régi okiratok, életben lévő tények, hagyományok és újabb intézkedések alapján írtak össze. Ezt az egész káptalan előtt felolvasták, és ha a tartalmát elfogadták, akkor érvénybe lépett. A legrégebbi ránk maradt káptalani statútum a zágrábi, 1334-ből.⁴

A statútumok írják le a káptalan szervezetét, melynek élén a kanonokok állnak, különleges feladatokkal felruházva. Az iskolai oktatás szempontjából az **olvasókanonok (lector)** és **éneklőkanonok (cantor)**, valamint segítők, a **sublector** és **succentor** tisztsége és feladatai fontosak.

³ Ráth György: A legrégebbi esztergomi Obsequiale 1496-ból. (Magyar Könyvszemle, 1888. 266. 1. (http://epa.oszk.hu/00000/00021/00078/pdf/mk_1888_264-268.pdf - letöltés: 2014. október 27.)

⁴ Tkalčić: Monumenta Historica Episcopatus Zagrabiensis, II. (Zágráb, 1874 - http://reader.digitale-sammlungen.de/en/fs1/object/display/bsb11174120_00003.html - letöltés: 2014.12.28)

A **gregorián ének** tanítására helyezték az egyik legnagyobb hangsúlyt. A napi szintű énekes szolgálat is ennek a tárgynak a kiemelt szerepét támasztja alá. Az éneklés gyakorlása mellett szükség volt a zenei írásjelek elsajátítására, olvasásukra és írásukra egyaránt.

Általában délben tartották a napi énekpróbákat. Az egész szombati napon a vasárnapi ünnepi szertartásokra gyakoroltak. Nagyobb egyházi ünnepek közeledtével minden más tanítást félretéve, több napon keresztül készültek fel az ünnepi szertartás énekeivel. Több forrás is említi, hogy az egész iskola naponta legalább két alkalommal közösen vett részt az énekelte szertartásokon: a konvent miséjén, és a vesperáson.

Ez az **usus** lényegesen többet jelentett a középkori ember számára, mint az antikvitás idején a gyakorlat. Ezt elsősorban a „laus divina”, az istendicséret megvalósulásának fogták fel, melyet „Gergely pápa rendelt el és rendezett dicséretreméltóan Isten egyházában.”⁵ Ezért az éneket elsősorban ususszá kell tenni, és a hozzá kapcsolódó elméleti ismeretek segítségével az **ars** magasságába emelni.

Az úgynevezett **Szalkai-kódex** az első olyan hazai forrásunk, amely a középkori zenei oktatással kapcsolatban ismert. A kézirat igen magas szintű kottairási gyakorlatról árulkodik. Tudjuk, hogy a nagyobb ünnepek során egy teljes napot az énekek tanulására, gyakorlására szántak. Az előző nap estéjén kezdték, amikor is kottás jegyzeteket készítettek az ünnep énekeiből, amiket saját lejegyzésük segítségével gyakoroltak, és ezekből énekeltek az ünnepi szertartásokon.

Városok fejlődése a 16-18. században

A 16. században bekövetkezett történelmi, egyháztörténelmi és zenetörténelmi változások természetes módon befolyást gyakoroltak az oktatás ügyére, és az egyházzene gyakorlatára is. Leginkább három tényező jelölte ki ennek az időszaknak az alakulását:

- Magyarország három részre szakadása
- A protestantizmus térhódítása
- A középkori egyszólamú gregorián zene mellett megjelenő többszólamúság elterjedése

Buda elfoglalását követően 1541-ben az ország széthullik. Az északi területeken tovább éltek és fejlődtek a korábbi hagyományok. Erdélyben új fejedelemség jött létre. A korábbi ország középső része pedig a török hódoltság területe lett, ahol a középkori egyházi iskolák sorra leromlottak és elpusztultak.

Az 1530-as évektől kezdődően hazánkban is megjelentek a protestantizmus eszméi. Gyorsan teret hódítottak a humanista szellemű papság körében is, és sorra tértek át városok és iskolák az új hitre. Ebben az időben a kolostori iskolák jobbára már háttérbe szorultak. A középkori oktatás kiemelkedő intézményei, a káptalani iskolák a hódoltság területén megszűntek működni, de az északi országrészben még tartották magukat. A protestáns egyház iskoláit elsősorban a középkori városi (plébániai) iskolákban alakította ki, ezek lettek az első iskoláik. A protestantizmus egyik fő hatása az anyanyelvi kultúra

⁵ Szalkai László jegyzete: fol. 31. és 30v (esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár Mss II. 395. jelzetű kézirat)

elterjesztése volt. E mellett az új tanok hirdetése, a hittérítés jellemezte még az oktatásukat.

A 17. századra az ellenreformáció hullámai is megjelentek, elsősorban **Pázmány Péter** esztergomi érsekségének idején. A két egyház versengése fellendítette a hazai népoktatás fejlődését ebben az időszakban. Kialakultak a protestáns kollégiumok, valamint megjelentek a gimnáziumok. Pázmány működésének köszönhetően pedig a szerzetesrendek is újra kivették részüket az oktatásban.

Az egyházzenei oktatás szempontjából nem beszélhetünk sok újtásról, inkább csak a zenetörténeti fejlődésben bekövetkezett változások szélesítették ki a zenei repertoárt. A többszólamúság már a korábbi századokban is megjelent, ám ebben a diákok kevés részt vállaltak, csak ritkán került ilyen művekre sor. Ez az oktatási szisztéma az egyházzene vonatkozásában lényegében a 20. század közepéig változatlanul gyakorlat maradt.

A második világháború utáni évtizedek⁶

A második világháború után minden politikai erő egyetértett abban, hogy a feudális hagyományokat elhagyva, egy modern, polgári, demokratikus jogállamot kell felépíteni. Kezdetben még nagy teret kapnak ebben az egyházak, de mind nagyobb befolyással kezdenek bírni más felfogások képviselői.

1945. augusztus 18-án jelent meg a **nyolcosztályos általános iskolák** bevezetéséről szóló rendelet. A mindössze két héttel a tanév kezdete előtt kiadott jogszabály meglehetősen váratlanul érte a közoktatás szereplőit.

Az 1946-1947. tanévben a hazai iskolarendszer még többségében felekezeti iskolákból állt. Kezdetben az állam és az egyházak között békés együttműködés vette kezdetét, majd egyre inkább megindult a politikai erők egyházi iskolák elleni támadása. Az 1948. évi 33. törvény értelmében **életbe lépett az iskolák államosítása**.

Az államosítást követően 1950-ben ültek először tárgyalóasztalhoz az állam és egyház képviselői. Ekkor néhány iskola megkapta az engedélyt a további működéséhez, ám csak súlyos korlátozó intézkedések elfogadása mellett.

Az egyházzenei oktatás lényegében megszűnt Magyarországon. Ezekben az iskolákban nyomokban megmaradhatott valami a több évszázados hagyományból, de a napi gyakorlat elsorvasztásával az oktatás lényegi része veszett el.

Az egyházzenei oktatás folyamatai a rendszerváltás után

A rendszerváltás után 1991-ben jogszabály tette lehetővé, hogy a korábban államosított, állami vagy önkormányzati tulajdonba került ingatlanokat visszakapják az egyházak. Ezzel egy időben az oktatásügyi jogszabályok is kedvezően alakultak, **megszűnt az**

⁶ Drahos Péter: Katolikus iskolák az államosítás után (Educatio, 1992/1 - <http://epa.oszk.hu/01500/01551/00001/pdf/14.pdf> - letöltés: 2014.07.28)

iskolaalapítás állami monopóliuma, valamint rendezték az egyházi iskolák egyenlő finanszírozását.

1992-ben megalakult a **Magyar Egyházzenei Társaság**, melyben a felekezeti szekciók mellett megjelent a pedagógiai szekció is, amelynek célja az oktatási rendszerben megtalálni azokat a lehetőségeket, amelyek elősegítik az egyházzene oktatását Magyarországon. A rendszerváltás óta eltelt időszak munkája tette lehetővé, hogy a 2013-ban megjelent miniszteri rendeletbe először került be az „Énekes iskola” kerettanterve 1-8. évfolyam számára.⁷

Az egyházzenei oktatás jelenlegi hazai állapota

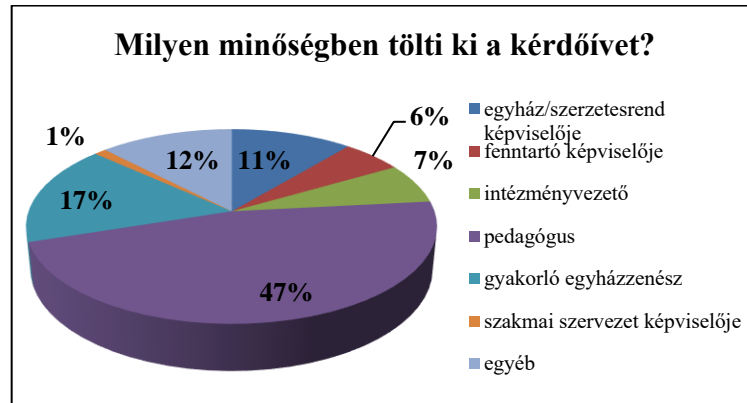
A vizsgálat célja

E vizsgálattal fel szerettem volna térképezni az egyházzenei oktatás jelenlegi állapotát. A szakterület fejlesztése érdekében ismeretek gyűjteni, amelyek alapján lehet a jövőn gondolkodni, szakmai segítséget és megújulási lehetőséget biztosítani az intézményeknek, és jövőképet adni a pedagógusoknak.

Hipotézisek

- 1) Véleményem szerint az érintett intézmények részéről meg van az elvárás az egyházzenei oktatással kapcsolatban, de kevés helyen vannak meg hozzá a feltételek.
- 2) Véleményem szerint a hazai egyházzenei oktatásban kevés az egyházzenei végzettséggel rendelkező pedagógusok száma, vagy nem az intézménynek megfelelő fokú végzettséggel rendelkezik.
- 3) Véleményem szerint nincs jelenleg olyan széles körben ismert szakmai szervezete az egyházzenei oktatásnak, ahol az egyházak, a tanárképzésben érdekelt intézmények és a gyakorló pedagógusok is képviseltetnék magukat, így nincs egység és jövőkép az egyházzenei oktatás megújítására, csupán elszigetelt részeredmények, rövidtávú elképzelések vannak.

⁷ A 23/2013. (III. 29.) A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet módosításáról (6. melléklet)

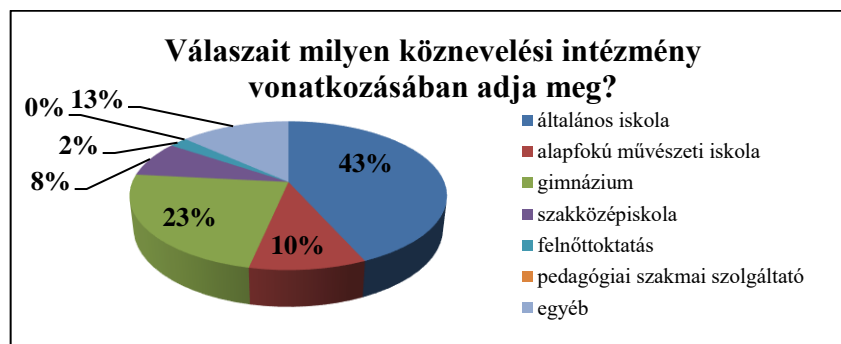
A vizsgálatban résztvevők bemutatása

1. ábra

A kitöltők többsége pedagógusi minőségben töltötte ki a kérdőívet. 47% pedagógus mellett mindenféle kategória képviseltette magát. Akik az egyéb kategóriába sorolták magukat, ők több választható kategóriában is magukra ismertek, ezért szövegesen kifejtve megadták, hogy mely minőségben érintettek. Többségük pedagógusként is tevékenykedik.

A gyakorló egyházenészek 17%-os arányban képviseltették magukat. Ők nem minden esetben kötődnek köznevelési intézményhez, de szinte mindannyian a templomi szolgáltatásban együttműködnek a gyermekekkel, tanulókkal.

Viszonylag magas arányúnak mondható az egyházak, szerzetesrendek képviseletében választ adók aránya (11%), valamint a fenntartók aránya (6%). Számomra nem várt, hogy az intézményvezetők csupán 7%-kal képviseltették magukat, illetve hogy szakmai szervezet képviseletében csupán 1% adott választ. Ez önmagában már sokat sejtető.

2. ábra

Intézménytípusonként az általános iskolák (43%) és gimnáziumok (23%) aránya kiemelkedett. Egyéb kategóriába sorolt intézmények (13%) többsége is e kettő együttes megjelölésével, vagyis többcélú intézményként vett részt a kérdőívek kitöltésében. A későbbiekre előrevetítve sokat sejtető, hogy a pedagógiai szakmai szolgáltatásban részt vevő intézmények részéről nem érkezett választ.

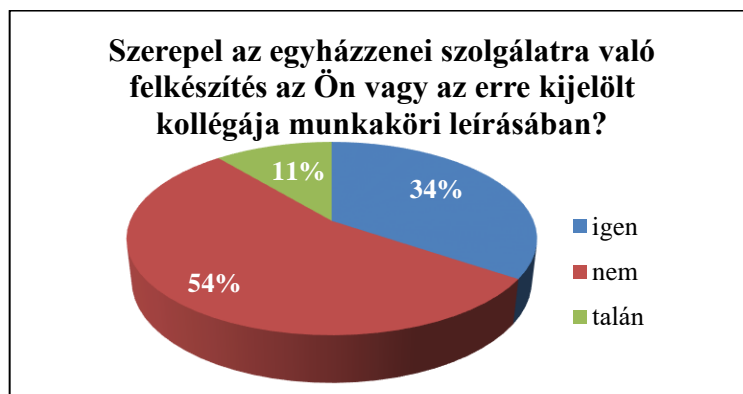
3. ábra

Három megye kivételével mindenhol küldtek visszajelzést az ország területéről. Prognosztizálható volt, hogy Budapest (28) és Pest megye (14) végez az élen. Bács-Kiskun megyéből (9) volt nagy a válaszadók aránya. A többi megyéből 1-5 válasz érkezett átlagosan. Baranya, Nógrád és Tolna megyéből nem volt értékelhető visszajelzés.

A válaszok elemzése, értékelése

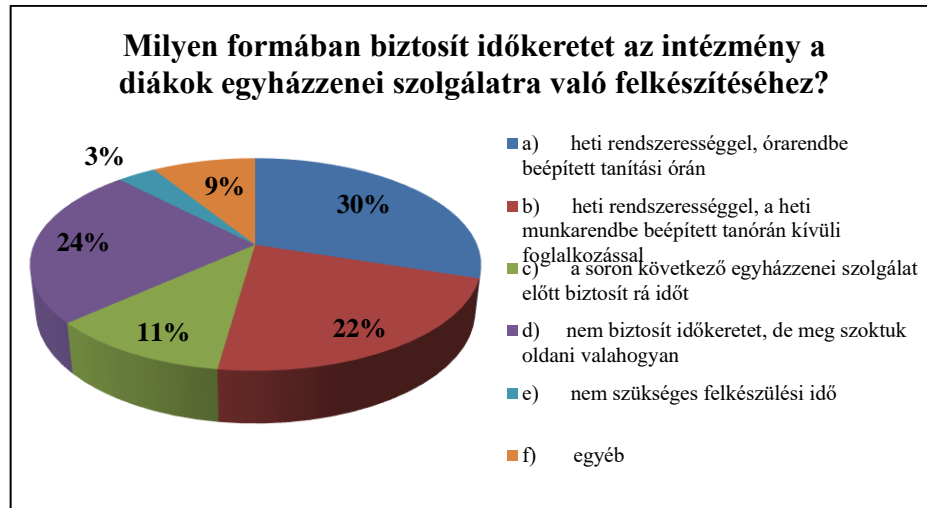

4. ábra

5. ábra

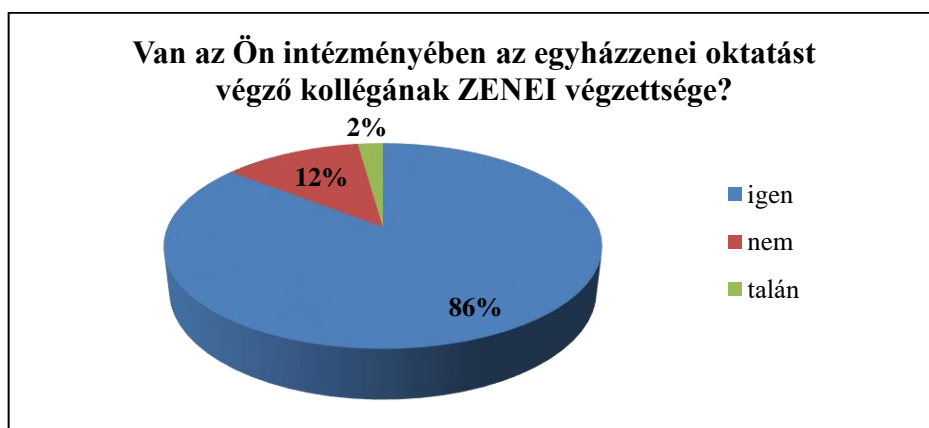
Az 4. és 5. ábra egyértelműen rámutat szervezeti és jogi anomáliára. Tisztázni kell az intézményeknek (fenntartóknak, intézményvezetőknek), hogy milyen elvárásokat támasztanak az egyházzenei oktatásban résztvevő pedagógusokkal szemben, és ezeket az elvárásokat be kell építeni az intézmény működését szabályozó dokumentumokba.

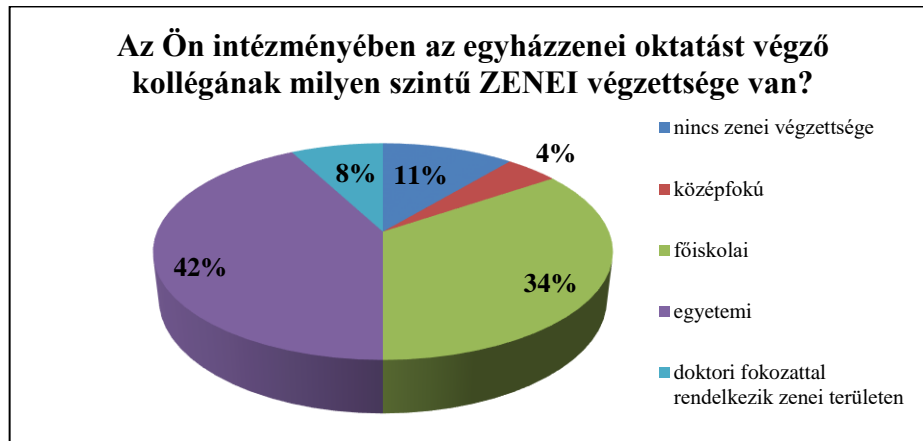
6. ábra

Kíváncsi voltam, hogy vajon az egyházzenei oktatásra, pontosabban a liturgikus alkalmak zenei szolgálatára való felkészülés hogyan és milyen módon jelenik meg a tantárgyfelosztásban – ha megjelenik egyáltalán, hiszen ez is összefüggésben áll az intézményi elvárásokkal.

Elgondolkodtató – már-már elszomorító a d) (24%), e) (3%) és f) (9%) választ adók helyzete. Ezeknél az intézményeknél egyáltalán nem biztosítanak felkészülési időt az intézmények – bár a többségük elvárja.

7. ábra

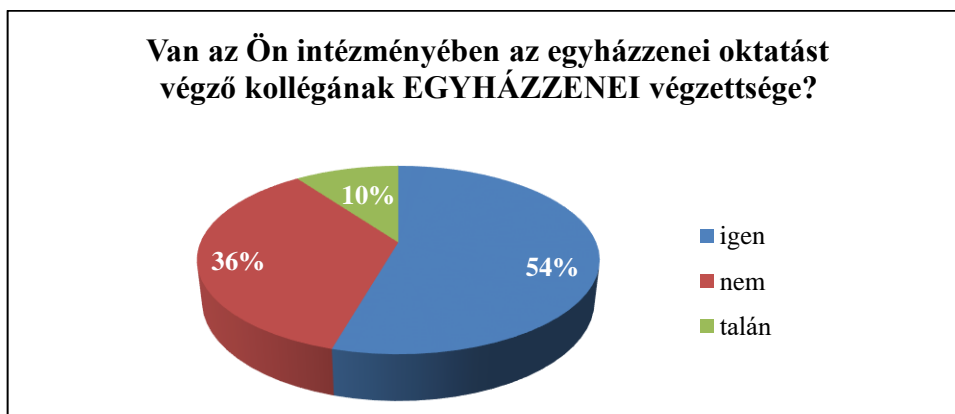

8. ábra

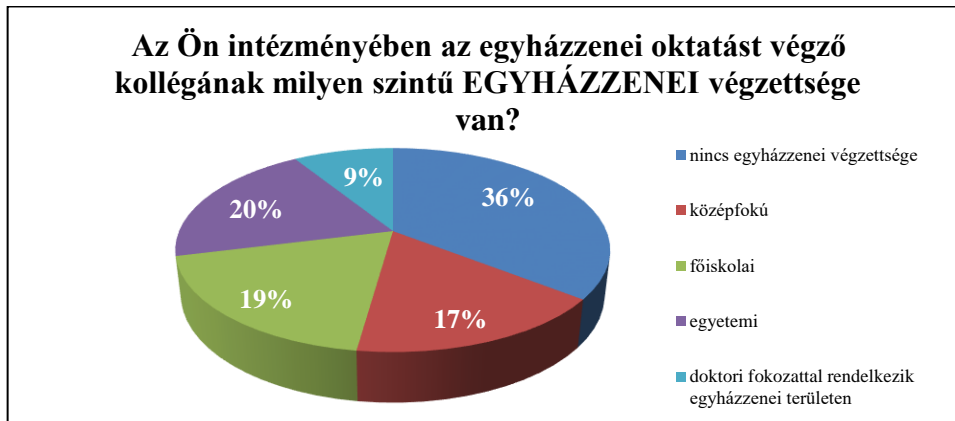
A 7. és 8. ábra kérdései kapcsán titkon reméltem, hogy nem ilyen válaszokat kapok, de sajnos nem túl rózsás a helyzet ezen a téren a hazai köznevelésben. A jogszabályok teljesen pontosan meghatározzák milyen intézménytípusokban, milyen végzettséggel lehet részt venni az adott tantárgyak oktatásában. Ez alól a zene sem kivétel – legyen bármilyen szintű és típusú intézmény.

Joggal teszik fel a kérdést, hogy a kérdőíven szereplő megfogalmazás nem a zenei képzésre, hanem az egyházzenei oktatásra irányult. Valóban, de hogyan taníthat valaki egyházzenei, ha egyáltalán zenei végzettséggel sem rendelkezik?

A 11%-os arány, akiknek nincsen zenei végzettsége, rendkívül magas, ami elszomorító. Ha optimistán állunk a dologhoz, akkor a 4% középfokú zenei végzettségű pedagógus alatt olyan élethelyzetben lévő tanerőt képzelhetünk el, aki éppen a diploma megszerzése előtt van, csak a nyelvvizsgája vagy a szakdolgozatának megvédése választja el a felsőfokú zenei végzettség megszerzésétől.

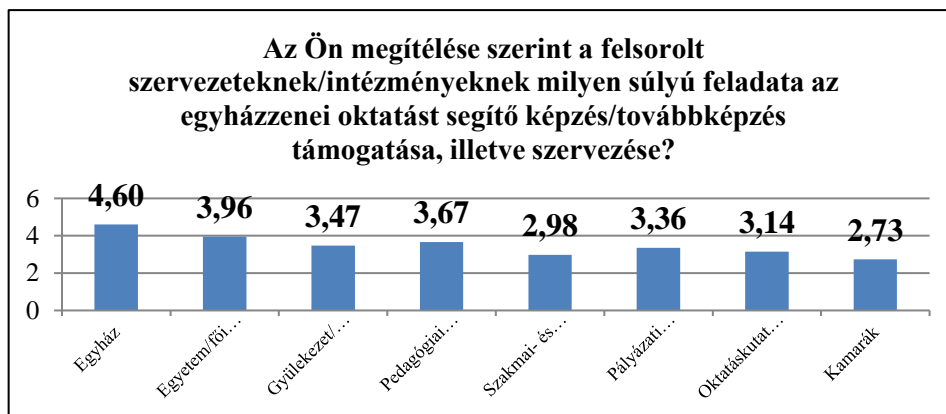

9. ábra

10. ábra:

Valamivel tovább rontja a képet a 9. és 10. ábra értékei. Ezek a kérdések nem csak az általános zenei, hanem a konkrét egyházzenei szakirányú végzettségeket vizsgálta. Sajnos, itt még rosszabb a helyzet. Több mint a felének nincsen, vagy nem megfelelő egyházzenei végzettségük van.

11. ábra

Különösen érdekes, hogy milyen szervezettől, intézménytől várják a válaszadók, hogy feladatának tekintse az egyházzene oktatásának ügyét, és szervezze, támogassa annak megújítását. Dobogós helyen (3,67) állnak a **pedagógiai szakmai szolgálatokban közreműködő intézmények**. Ezeknél az intézményeknél valóban a szakmai támogatásról, továbbképzések szervezéséről, szakértői és egyéb támogatói munkára lehet gondolni.

Az **egyetemek, főiskolák** (3,96) állnak a dobogó második fokán. Elvitathatatlan felelősségük van a tanárképzés területén, illetve a különböző szakmai tevékenységekben (pl.: kutatás, szakmai képviseletek irányítása stb.).

Nem ért váratlanul, hogy a dobogó csúcsán maga az **egyház** (4,60) áll, kiugró különbséggel az öt követők előtt. Minden, amiről eddig szó esett valahol az egyház keretein belül, az egyház érdekében történő szakmai terület, az egyház szertartásainak hitelességét, a hétköznapiól eltérő, művészi és szent zene emelkedettségét, a hit terjesztését hivatott szolgálni. Ki lenne ezt jobban hivatott támogatni és szervezését irányítani, mint maga az Egyház?

Összefoglalás

A 3.2 fejezetben megfogalmazott hipotézis helyessége a vizsgálat során bebizonyosodni látszik. Az **első állítás** szerint vannak elvárások az intézmények irányából az egyházzenei oktatással kapcsolatban, azonban ehhez kevés helyen van meg minden tárgyi- és személyi feltétel.

A **második állítás** feltevésére kapott válaszok rámutatnak arra, hogy az egyházzenei oktatással foglalkozó pedagógusok jelentős része nem rendelkezik egyházzenei téren megfelelő szakirányú végzettséggel, egy részük pedig még megfelelő zene végzettséggel sem. Ezekből tisztán kirajzolódik, hogy a szakmai ismeretek hiánya vagy hiányos megléte, milyen irányba viszik az egyházzene helyzetét.

A **harmadik állítással** kilépünk az intézmények falai közül. A szakmai szervezetek feladata lenne a különböző területek és szervezetek képviselőinek egy asztalhoz ültetése, hogy egy közös jövőkép kialakítását követően a célok mentén megfogalmazott feladatokat valósítsanak meg, és az eredményeiket tegyék minél szélesebb körben ismertté és hozzáférhetővé, hogy a legkisebb és legtávolabbi helyen működő intézményben tanító tanárok és tanuló diákok is hozzájuthassanak.

Következtetések, javaslatok

A történeti részben leírtak alapján világosan kirajzolódik, hogy az egyházzenei oktatás lényegi eleme az **ismeretek gyakorlati alkalmazása**, a **rendszeres zenei szolgálat**. A tanuláshoz, munkához a legfőbb motivációt az adja, hogy a megszerzett tudás alkalmazható a mindennapokban. Ehhez pedig megfelelő és rendszeres **alkalmakat kell biztosítani**. Ebben az egyházi fenntartású intézményeknek élen kell járnia.

Fontos lenne, hogy a tanulók a legértékesebb zene anyaggal találkozzanak tanulmányaik során. Ennek alapfeltétele, hogy az egyházzenei oktatással a lehető legmagasabb végzettséggel rendelkező művész-tanárok foglalkozhassanak. Az egyházzenei hallgatók kezébe magas színvonalú tanári diplomát kell adni, a tanárképzésben pedig meg kell ismertetni a hallgatókkal az egyházzenei ismereteket, énekes iskolai kerettantervet, és az ilyen típusú oktatás gyakorlatát.

A templomi éneklés minden vallását gyakorló ember részéről – akár zenei szolgálatot lát el, akár nem – hite megélésének, a közösséghez tartozásának egyik formája, éppen ezért a **papnevelésben** és a **lelkészképzésben** is nagyobb hangsúlyt kell helyezni az egyházzenei ismeretek átadására és gyakorlatára.

Az iskolákban alapfokon létre kellene hozni az **énekes iskolák országos hálózatát**, de legalább a nagyvárosokban, ahol művésztanárok és diákok együtt is részt vesznek a liturgikus énekes szolgálatokban. Ez az oktatási forma ezen a fokon működhethetne országosan a legszélesebb bázison, amihez szinte minden feltétel rendelkezésre áll.

Az egyházzenei kapcsolódó **tankönyvek** és hozzáférhető énekelt repertoár tekintetében is lemaradásban vagyunk. Egy erre a célra összeállított dallamgyűjteménnyel **rendelkezésre állna** minden tanár és diák számára az **az alap repertoár**, amelyet ebben a képzési formában mindenki és mindenhol megismerne és használna.

Az elmúlt évtizedek egyik nagy hiányossága, hogy az egyházzenei oktatás terén nem született a **teljes iskolarendszert átfogó koncepció**, ami alapján pedagógiailag és módszertanilag felépítve sajátíthatnák el a diákok ezeket az ismereteket **egymásra épülő, felmenő rendszerben**. Nagy eredmény, hogy a 2013. évi kerettantervek között megjelent az „Énekes iskolák” kerettanterve 1-8. évfolyam számára. Ennek azonban jó volna középiskolai folytatása gimnáziumok részére. A jelenlegi középiskolai gyakorlatban csak az egyházi iskolákban van nyoma az egyházzenei oktatásnak. Itt elsősorban a liturgikus zenei repertoár felülvizsgálatára lenne szükség.

A jelenlegi hazai gyakorlatban általános iskolai korosztálynál működő énekes iskolák esetében **együttműködnek az énektanárok a zeneiskolákkal**, hogy még eredményesebb legyen a zenei nevelés, és lehetőleg **egy tanár kezében** összpontosuljanak a zenével eltöltött tanórák. Ezen az elven felmerül, hogy az alapfokú művészeti iskolák esetében lenne-e igény egyházzenei képzés indítására, hiszen kevés ma még az az általános iskola, ahol ilyen osztályok indulnak, a zeneiskolák esetében pedig helyben minden zenei oktatáshoz szükséges feltétel adott.

A fenti elképzelések megszületésében, az eredmények terjesztésében a szakmai szervezetek tevékenységének javítása, széleskörű összefogása feltétlen szükséges. A középkor folyamán is zenei nagyhatalomnak számítót, illetve a 20. században a Kodály-módszer által szintén felemelkedő magyarországi zenei nevelés jelenleg mélyponton van. Erről a mélypontról korunkban az egyházzenei, énekes iskolai oktatás jelenthet alternatívát, kiutat és felemelkedést.

Felhasznált irodalom

- Békefi Remig, Dr.: A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig (Magyar Tudományos Akadémia – Budapest, 1910)
- Békefi Remig, Dr.: A népoktatás története Magyarországon 1540-ig (Magyar Tudományos Akadémia – Budapest, 1906)
- Magyarország zenetörténete I. – Középkor, Szerkesztő: Rajeczky Benjámin (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988)
- Magyarország zenetörténete II. – 1541-1686, Szerkesztő: Bárdos Kornél (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990)
- Mezei János: Schola cantorum régen; énekes iskola ma – az ének-zene oktatás szinte egyetlen menekülési útvonala (Magyar Egyházzene XXI., 2013/2014)
- Szendrei Janka: A Szalkai kódex kottaírása (In: Magyar Zene 25. – Budapest, 1984)
- Zolnay László: A magyar muzsika régi századaiból (Magvető, Budapest, 1977)
- Zolnay László: Ünnepek és hétköznapiak a középkori Budán (Gondolat, Budapest, 1969)

Internetes szakirodalom

- Drahos Péter: Katolikus iskolák az államosítás után (Educatio, 1992/1 - <http://epa.oszk.hu/01500/01551/00001/pdf/14.pdf> - letöltés: 2014.07.28)
- Mészáros István: Középkori hazai iskoláskönyvek (Magyar Könyvszemle, 1986 http://efolyoirat.oszk.hu/00000/00021/00330/pdf/MKSZ_EPA00021_1986_102_02-03_113-134.pdf - letöltés: 2014.08.03)

- Ráth György: A legrégebbi esztergomi Obsequiale 1496-ból. (Magyar Könyvszemle, 1888. 266. 1. (http://epa.oszk.hu/00000/00021/00078/pdf/mk_1888_264-268.pdf - letöltés: 2014. október 27.)
- Tkalčić: Monumenta Historica Episcopatus Zagradiensis, II. (Zágráb, 1874 - http://reader.digitale-sammlungen.de/en/fs1/object/display/bsb11174120_00003.html - letöltés: 2014.12.28)

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

- 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről
- 2011. évi CXC. nemzeti köznevelésről szóló törvény
- 229/2012 (VIII. 28.) Korm. rendelete a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról
- 20/2012 (VIII. 31.) EMMI rendelete a nevelés-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról
- A 23/2013. (III. 29.) A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet módosításáról
- 37/2013. (V. 28.) EMMI rendelet az emberi erőforrások minisztere ágazatába tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeiről

Ábrák jegyzéke

1. ábra	582
2. ábra	582
3. ábra	583
4. ábra	583
5. ábra	583
6. ábra	584
7. ábra	584
8. ábra	585
9. ábra	585
10. ábra:	586
11. ábra	586